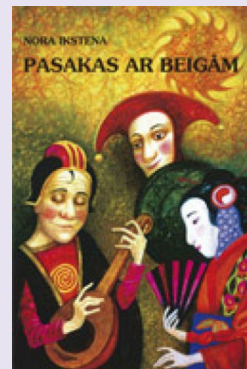

Tradicionālās un literārās pasakas izteiksmes līdzekļu izpratne

Nora Ikstena (1969) ir mūsdienu latviešu rakstniece.

Viņa ir sarakstījusi daudzus izcilus prozas darbus:

- romānus;
- stāstus;
- biogrāfijas;
- esejas;
- pasakas.

Noras Ikstenas populārākais un visvairāk tulkotais darbs ir romāns “Mātes piens” (2015).

Šis romāns ir tulkots krievu, maķedoniešu, itāliešu, angļu u. c. valodās.

Noras Ikstenas pasaku krājumu “Pasakas ar beigām” (2002) ilustrēja māksliniece Anita Kreituse.

Šajā krājumā ir 10 pasakas. Vienu no šīm pasakām tu lasīsi – “Lībietis dūņās un miglā”.

1. uzdevums

Kādas literārās pasakas tu zini? Ko tu vari pastāstīt par tev zināmajām pasakām?

Aizpildi tabulu! Īsi pastāsti par literārajām pasakām, par kurām vēl nestāstīja tavi klasesbiedri!

Pasakas nosaukums	Autors	Tēli	Tavuprāt svarīgākie sižeta notikumi un atziņas

Literatūra. 8.6. Pasaule. Kā literāru darbu iepazīšana palīdz pasaules kultūras zīmju izzināšanā? Kas ir nepieciešams patstāvīgā radošā darbā, pēc izvēles izmēģinot rakstnieka vai tulkotāja lomu?

Pasakas nosaukums	Autors	Tēli	Tavuprāt svarīgākie sižeta notikumi un atziņas

Ko tu vari secināt par pasaku autoriem?

Literatūra. 8.6. Pasaule. Kā literāru darbu iepazīšana palīdz pasaules kultūras zīmju izzināšanā? Kas ir nepieciešams patstāvīgā radošā darbā, pēc izvēles izmēģinot rakstnieka vai tulkotāja lomu?

2. uzdevums

Izlasi pasaku “Lībietis dūņās un miglā”!

Ar ko tev asociējas lībieši? Ko tu zini par lībiešiem?

Kā tev atbildes sagatavošanā var palīdzēt attēlā redzamā karte?

1. attēls. Latvijas teritorija 12. gadsimtā – cilšu teritorijas

[skatīts tiešsaistē 2020. gada 2. jūnijā].

Pieejams: <http://laaj.org.au/informacija/latvija/latvijas-vesture/>

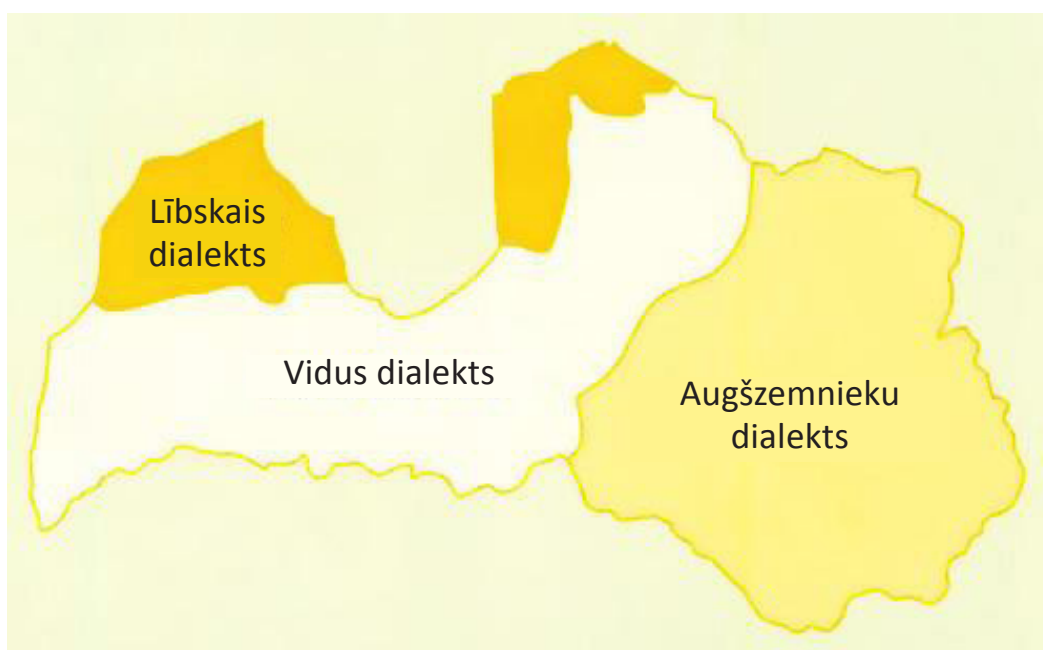
3. uzdevums

Salīdzini iepriekšējā uzdevumā apskatīto karti ar nākamo karti!

Ko tu vari secināt?

Vai pasakā aprakstītais Lībietis pēc tautības ir lībietis?
Kas par to liecina vai neliicina?

Valsts nodrošina lībiešu valodas kā pirmiedzīvotāju jeb autohtonu valodas saglabāšanu, aizsardzību un attīstību.
(Valsts valodas likums, 4. pants)

2. attēls. Latviešu valodas dialekti

[skatīts tiešsaistē 2020. gada 2. jūnijā].

Pieejams: <https://valoda.lv/valsts-valoda/dialekti/>

Noklausies latviešu valodas dialektu – tostarp lībiskā dialekta – fragmentus:

<https://valoda.lv/valsts-valoda/dialekti/> !

Kurā latviešu valodas dialektā cilvēki runā tavā novadā?

4. uzdevums

Izlasi Noras Ikstenas pasaku “Lībietis dūņās un miglā”!

Miglainā, miglainā zemē, kurā putni nelaidelējas pa gaisu, jo baidās saskrieties, upē, kas vietām līdzinājās purvam, dūņās dzīvoja Lībietis. Te viņam bija jāizcieš sods par savu tēvutēvu grēkiem, tikai viņš par to nekā nezināja. Reizi pa reizei Lībietis izkāpa upes krastā, jo bija taču gluži vienalga, kur sēdēt tādā miglainā zemē.

Noskaidro nezināmu vārdu nozīmi elektroniskajā vārdnīcā www.tezaurs.lv!

Nolemtīgi un rāmi viņš vadīja savas dienas mitrumā starp kurkstošajām vardēm un zvēriem, kas nāca pie upes dzert. Tie runāja savā valodā, un, tā kā Lībietis nezināja, vai viņam jebkad bijusi sava valoda, viņš mācījās runāt kā zvēri. Te viņš ietaurējās kā briedis, te ierēcās kā alnis, te ūjināja kā ūpis.

Naktīs, dūņās līdz zodam ietinies, Lībietis sapņoja. Viņš redzēja, ka nokrīt migla, un itin viss ap viņu parādās neparastā skaistumā. Nožuvušie meži kļūst krāsaini, upe skrien strauji un aiznes sev līdzī purva zāles un dūņas. Putni gaisā priecīgi izvicina miglā notirpušos spārnus. Abos krastos Lībietis redzēja ciemus un tīrumus, kuros līkņāja balti tērpti ļaudis. Viņi runāja skaistā valodā, kuru sapnī Lībietis saprata un kura nekādā ziņā nebija zvēru valoda. Lībieša skaistais redzējums ik nakti beidzas vienādi: skaistā aina pēkšņi sazvārojās, un acu priekšā parādījās milzu kurpe, kas salēcās un te ar purngalu, te ar papēdi belza Lībietim pa pieri. Lībietis miegā satrūkās, tomēr sapnis nebūt vēl nebija beidzies. Dabūjis pa pieri, viņš izdzirdēja negantus smieklus, un drīz vien jau parādījās arī pats smējējs, kuram viena kāja basa, bet otra ieauta tādā pašā korpē, kāda bija zvetējusi Lībieti.

Smējējs apāva otru kāju un pasita Lībietim knipi zem deguna, teikdams: “Tas tev par tēvu grēkiem!”

Un prom bija. Tad sapnis bija beidzies, un Lībietis modās no miega savā miglas putrā. Tā tas turpinājās katru mīļu dienu un katru mīļu nakti.

Lībietis nebija nekāds karotājs, tomēr arī viņa pacietībai reiz pienāca gals. Nepietika ar to, ka viņš izcieš kādus nezināmus tēvu grēkus šajā miglas klīsterī, nepietika ar to, ka viņam jāaurē meža zvēru balsis, vēl ik nakti viņa skaisto sapni, kas bija Lībieša vienīgais prieks, izjauc nešpetnais smējējs, sāpīgi belzdams ar savu kurpi un sizdams knipjus zem deguna.

“Kaut kas jādara,” dūņās sēdēdams, prātoja Lībietis.

Vai viņš kāds miglas mūks, kam jābūt par upuriem? Vai tad viņš no dūņām nācis, ka viņam dūņās jāpaliek? Pietiek, viņš vairs nemaus kā meža lops un netupēs miglā, kas skumji lāso no viņa.

To vieglāk pasacīt, nekā izdarīt. Lai arī dūņās visu mūžu dzīvojis, Lībietim tomēr nebija zudis asais prāts, ko, kazi, būs mantojis no tiem pašiem tēvutēviem, par kuru grēkiem viņam tagadīn jācieš. Nedaudz galvu palauzījis, viņš izdomāja, kas darāms, un, kā ik vakarus savilcis dūņas līdz zodam, likās uz auss.

Necik ilgi, arī sapnis bija klāt. Un pašā jaukāajā brīdī – kurpe pie deguna. Te nu Lībietis, daudz negudrodams, kampj kurpi ciet. Ar to sapnis bija cauri, tā ka nešpetnais smējējs i savu smiekliņu nepaspēja palaist.

Un – tavu brīnumu! – nākamā rītā Lībietis pamodās ar kurpi rokā. Izlīdis no dūņām miglainajā krastā, Lībietis kārtīgi noskatīja belzēju. Ne nu kurpe bija milzīga, nekā, toties smalka gan – ar divām važiņām un asu purnu.

Cita nelaime – kurpe bija saltāka par rīta miglu, un, Lībietim to turot, sala rokas. Viņš jau grasījās kurpi ietīt dūņās, lai atsilst, kad miglā izdzirdēja: “Karsts, ka negals, atdod kurpi!”

No dzirdētā Lībietis palika kā iemiets. Miglā kāds bija runājis, un nemaz ne zvēra balsī, – runātāja teikto viņš bija sapratis!

“Kurpi atdod! Pēda deg!” runātājs nepacietīgi iesaucās vēlreiz.

Nu Lībietis viņu pamanīja: krasta staigņā uz vienas kājas stāvēja nešpetnais smējējs no sapņa – sīks, balts vīrelis smailu cepuri un degunu.

Te nu Lībietis attapās. Atmiņā viņam atausa visas tās reizes, kad negantnieks ar kurpi bija zvetējis un knipjus zem deguna sitis, tēvutēvu grēkus piesaukdams.

“Lai deg vien! Diezgan tu mani esi kaustījis,” omulīgi gulšņājot, Lībietis teica. “Vai man dieniņ, sadegšu!” īdēja vīrelis.

“Kur ta tu ūdenī sadegsi? Bāz pēdu dūņās, es tajās dzīvoju visulaik!” tā atkal Lībietis.

“Es bez saltās kurpes nevaru. Es esmu...” Te vīriņš savaikstīja briesmīgu seju, izmeta gaisā rokas un tādām sīkaļam gauži varenā balsī aizdārdināja miglā: “SALTKURPE!!!”

“Es atkal Lībietis,” Lībietis teica, bet ne vaibsts viņa sejā nenodrebēja. “Bīsties manis, bīsties manis!”

Vīrelis savicināja rokas un, zaudējis līdzsvaru, iegāzās dūņās. Tagad viņš turēja baso kāju, gaisā izslējis.

“Labi, nebīsties, tikai atdod kurpi, citādi vēl sadegšu,” Saltkurpe žēli lūdzās.

“Tad tev jāapsolās, ka liksi mani mierā, un jāizstāsta, par kādiem tēvutēvu grēkiem te man jādzīvo miglā un dūņās,” Lībietis teica.

“Likšu, likšu – miglā izgaīsīšu, dūņās norakšos! Bet par grēkiem gan nevaru stāstīt,” kājeli izslējis, Saltkurpe čīkstēja.

“Tad nekā – svilsti vien!”

Lībietis cēlās un pagrieza muguru.

“Labi, labi! Tikai to gan apsolī – ja ierodas vēl kāds cits lībietis, tam par grēkiem neko nestāsti!” Saltkurpe vārgi nosvepstēja.

To nu Lībietis viegli varēja apsolīt, jo tak otra tāda muļķa vairs nebūs, kas uzradīsies šajās dūņās sēdēt.

“Tā tavu senču būšana ir makten varonīga,” Saltkurpe iesāka.

“Dzīvoja viņi jūras krastā, pievilināja kuģus un jūrniekiem zābakus grieza nost ar visu kāju. Pēc tam saulē kaltēja, līdz kāja izbira ārā, zābakos iededzināja savus rakstus un pārdeva uz svešām zemēm kā smalkus roku darbus. Es, Saltkurpe, biju viņu Dievs. Eh, labi mēs dzīvojām! Te vienā nebaltā dienā izcēlās malā tādi ar vīzēm un arkliem, apara visu jūras krastu, un citkārt varonīgie kāju griezēji pamuka kur kurais, mani viņi pameta vīžainajiem par Dievu. To es viņiem nevarēju piedot, tādēļ tu te sēdi. Bet, ja atdosi kurpi, vari tikt brīvs! Diezgan par tiem vecajiem grēkiem esi maksājis,” Saltkurpe pabeidza.

“Necilvēki! Šitādu amatu piekopt!” Lībietim vai elpa rāvās ciet. “Še tev, nešķīstais Dievs, tava kurpe – es eju atpakaļ dūņās!”

Lai cik Saltkurpe, pie apava ticis, Lībieti lūdzās nākt ārā, lai cik viņu lamāja par mīkstmiesi, kas paša tautas varoņu garu nesaprot, Lībietis ni un ni – palika dūņās.

5. uzdevums

Interpretē jeb paud savas domas par pasakas tekstu, atbildot uz jautājumiem tabulā! Atbildes raksti tabulas ailēs!

Informāciju par lībiešiem, lībiešu kultūru, valodu un vēsturi meklē portāla Livones. net: <http://www.livones.net/lv> !

Kādēļ Lībietis pasakas beigās izvēlas palikt dūņās?	"Lībietis dūņās un miglā"	Kādēļ Lībietis dzīvo dūņās un miglā?
Kāda nozīme pasakā ir sapnim? Ko Lībietis redz sapnī? Atbilde atrodi pasakas tekstā!		Atrodi pasakā vietas, kurās pieminēti tēvutēvu grēki! Kā tu saproti, kas ir tēvutēvu grēki?
Kas ir Saltkurpe? Kāds viņš ir?		Vai pasakā aprakstītais Lībietis pēc tautības ir lībietis? Kas par to liecina vai noliecina?
Kā pasakā izpaužas rakstnieces fantāzija?		Vai pasakai ir laimīgas beigas?
Kādu atziņu pauž pasaka?		

6. uzdevums

Kāpēc tu ieteiktu šo pasaku izlasīt citiem cilvēkiem?

Strādājot ar klasesbiedru pāri vai grupā, miniet vismaz 2 argumentus!

7. uzdevums

Pirms tu raksti savu pasaku, analizē Noras Ikstenas pasaku!

Katrā tabulas ailē ieraksti piemērus lietām, kas tev likās neparastas:

- atsevišķi vārdi;
- pasakas tēli;
- pasakas uzbūve;
- ideja;
- cita lieta!

Valoda (atsevišķi vārdi)	Pasakas uzbūve	Tēli	Ideja	Cits

Literatūra. 8.6. Pasaule. Kā literāru darbu iepazīšana palīdz pasaules kultūras zīmju izziņāšanā? Kas ir nepieciešams patstāvīgā radošā darbā, pēc izvēles izmēģinot rakstnieka vai tulkotāja lomu?

8. uzdevums

Kāda ir tradicionāla jeb tautas pasaka?

Ieraksti tabulā:

- kreisajā ailē tautas pasakai raksturīgās pazīmes;
- labajā ailē literārajai pasakai raksturīgās pazīmes;
- vidus ailē abiem pasaku žanriem kopīgās pazīmes!

Tautas pasakas pazīmes	Kopīgās pazīmes	Literārās pasakas pazīmes